

A DOUA ȘANSĂ PENTRU ANTREPRENORI: EXPERIENȚA UNIUNII EUROPENE ȘI LECȚII PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

*Alexandra NOVAC[®], dr., conf.cercet.,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova*

Actualmente, subiectul susținerii antreprenorilor care au dat faliment și pot beneficia de o a doua șansă se află tot mai mult pe agenda discuțiilor publice și în documentele de politici, mai ales la nivelul statelor Uniunii Europene. Obiectivul acestui articol este de a identifica bunele practici privind îmbunătățirea posibilităților pentru antreprenorii, care se confruntă cu dificultăți financiare, se află în stare de insolvență sau au dat faliment, de a beneficia în mod rapid de o a doua șansă întâlnite în statele europene și la nivelul UE și a distinge lecții utile privind posibilitățile de utilizare a experienței analizate în Republica Moldova. În procesul cercetării au fost utilizate următoarele metode și tehnici: cercetarea de birou, analiza critică și generalizarea literaturii de specialitate, materialelor analitice; analiza comparativă. Rezultatele cercetării s-au concretizat în identificarea unor propuneri privind posibilitățile de utilizare a experienței străine de susținere a antreprenorilor din categoria analizată în Republica Moldova¹.

***Cuvinte-cheie:** antreprenariat, a doua șansă, faliment, întreprinderi, întreprinderi mici și mijlocii.*

SECOND CHANCE FOR ENTREPRENEURS: EUROPEAN UNION EXPERIENCE AND LESSONS FOR REPUBLIC OF MOLDOVA

Currently, the subject of supporting entrepreneurs who have experienced bankruptcy and can benefit from a second chance is increasingly on the agenda of public discussions and policy documents, especially at the level of the European Union (EU) states. The aim of this paper is to identify the best EU practices to improve the possibilities for entrepreneurs who are facing financial difficulties, are insolvent or bankrupt, to quickly benefit from a second chance and to distinguish lessons to be learnt on the possibilities of using the analyzed experience in the Republic of Moldova. In the research process the following methods and techniques were used: desk research, critical analysis and generalization of literature and analytical materials; comparative analysis. The research findings have resulted in identification of proposals regarding the possibilities of using the EU experience of supporting the entrepreneurship from the analyzed category in the Republic of Moldova.

***Keywords:** entrepreneurship, second chance, bankruptcy, businesses, small and medium-sized enterprises.*

JEL Classification: L26, L53.

Principalele documente de politici adoptate la nivelul UE și discuții publice pe această temă.

Actualmente, subiectul respectiv capătă un rol tot mai însemnat în cadrul discuțiilor publice și documentele de politici ale mai multor state europene, mai ales la nivelul Uniunii Europene. Un argument al importanței necesității de a susține antreprenorii, care au dat faliment, și de a le oferi posibilități de a beneficia în mod rapid de o a doua șansă este reflectarea acestui deziderat în documentele de politici ale UE privind susținerea antreprenoriatului, cum ar fi: Small Business Act pentru Europa (2008), Strategia Europa 2020 (2010), Planul de Acțiune ”Antreprenariat 2020” (2013), în care o atenție specială este acordată inclusiv subiectului respectiv.

Comisia Europeană dorește ca antreprenorii onești, care au dat faliment să beneficieze de o a doua șansă (”second chance”). În acest sens, în anul 2007 Comisia a publicat o Comunicare ”Depășirea stigmatizării eșecului în afaceri - pentru o politică de a doua șansă”, care include 4 abordări în excluderea stigmei atașate falimentului: 1) schimbarea mentalităților: îmbunătățirea imaginii publice prin educare și media; 2) rolul legii

© Alexandra NOVAC, alecsandra_novac@yahoo.com

¹ *Materialele articolului se bazează pe rezultatele proiectului științific aplicativ, „Armonizarea politicii de dezvoltare a IMM-urilor în Republica Moldova cu principiile ”Small Business Act” pentru Europa” (2015-2018), etapa a.2018 “Perfecționarea politicii de susținere a IMM-urilor în Republica Moldova: îmbunătățirea posibilităților pentru antreprenorii, care au dat faliment și pot beneficia în mod rapid de o a doua șansă”, realizat cu participarea activă a autorului în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice, cu suportul financiar al AȘM.*

insolvenței; 3) susținerea activă a întreprinderilor, care se află în risc de faliment; 4) susținerea activă a celor, care doresc să își redeschidă întreprinderea.

Bazându-se pe aceasta, unul dintre cele 10 principii ale Small Business Act pentru Europa, care au ca scop să ghideze și să implementeze politicile IMM la nivelul UE și la nivelul statelor membre vizează "asigurarea posibilității pentru antreprenorii cinstiți care au dat faliment de a beneficia în mod rapid de o a doua șansă" (*"Ensure that honest entrepreneurs who have faced bankruptcy quickly get a second chance"*). În vederea punerii în aplicare a acestui principiu, potrivit Small Business Act, statele membre sunt invitate să desfășoare campanii de informare în societate, care ar promova o atitudine pozitivă față de antreprenorii, care au dat faliment și își doresc să redeschidă afacerea. De asemenea, potrivit documentului prenotat, statele membre sunt invitate să reducă la un an procedurile judiciare de desființare a unei întreprinderi în caz de faliment nefraudulos, precum și să se asigure, că cei care doresc să se relanseze în afaceri "sunt plasați pe picior de egalitate cu întreprinderile nou constituite, mai ales în ceea ce privește programele de sprijin" [6].

În anul 2011 Comisia Europeană a publicat un raport al grupului de experți "O a doua șansă pentru întreprinzători: prevenirea falimentului, simplificarea procedurii de faliment și sprijinul pentru relansarea în afaceri", prezentând un șir de recomandări ale grupului de experți din 33 țări europene, care se referă la problemele-cheie pe care autoritățile publice ar trebui să le abordeze pentru a reduce povara falimentului pentru antreprenori. Raportul prezintă concluzii pentru domeniul care caracterizează un proces de faliment: începând cu etapa când întreprinderea se confruntă cu probleme financiare, soluționarea problemelor în afara instanțelor, până la reorganizare prin proceduri oficiale sau lichidare [1].

În decembrie 2012, Comisia a adoptat Comunicarea „O nouă abordare europeană privind eșecul în afaceri și insolvența”, vizând crearea unui mediu de afaceri mai stimulant, pentru antreprenorii aflați în stare de insolvabilitate, cum ar fi: îmbunătățirea legislațiilor naționale privind insolvența, micșorarea timpului necesar descărcării de obligații după faliment.

Planul de Acțiune "Antreprenoriat 2020" (2013) își propune să faciliteze crearea de noi întreprinderi și a unui mediu mult mai favorabil pentru antreprenorii existenți, ca aceștia să se dezvolte și să crească, stabilind o serie de acțiuni, care se încadrează în 3 domenii de acțiune:

1. Învățământul și formarea antreprenorială pentru sprijinirea creșterii și a creării de întreprinderi;
2. Crearea unui mediu în care întreprinzătorii pot prospera și crește;
3. Modele de urmat și implicarea unor grupuri specifice: implicarea femeilor, persoanelor în vârstă, emigranților, șomerilor, tinerilor.

Domeniul 2 de acțiune, potrivit Planului de Acțiune "Antreprenoriat 2020", include șase subdomenii de bază, care necesită acțiuni pentru îndepărtarea actualelor bariere, care împiedică creșterea întreprinderilor. Unul dintre aceste subdomenii se referă la "Procedurile legate de faliment (*"bankruptcy procedure"*) și a doua șansă pentru antreprenorii onești".

În vederea realizării sarcinii propuse, statele membre sunt invitate să ia următoarele măsuri în cazul antreprenorilor onești care au dat faliment:

- "...să reducă, până în 2013, la maximum trei ani perioada necesară pentru descărcarea de obligații și recuperarea datorilor (*„the discharge time and debt settlement”*) ...;
- să acorde servicii de asistență întreprinderilor pentru restructurare anticipată, consiliere pentru evitarea falimentelor și sprijin pentru restructurarea și relansarea IMM-urilor;
- să ofere servicii de consiliere antreprenorilor care au dat faliment pentru gestionarea datoriiilor, [...]” [10].

În multe țări ale UE - deși la nivele diferite de abordare - există un angajament politic la nivelul autorităților naționale și regionale de a aborda problema eșecului afacerilor și de a promova a doua șansă. În contextul Strategiei de la Lisabona reînnoite, aproximativ o treime din statele membre au prezentat planuri de reformare a legislației naționale privind insolvența în programele lor naționale de reformă. În consecință, s-au înregistrat progrese în îmbunătățirea legislației privind insolvența: jumătate din statele membre au luat măsuri pentru reducerea perioadelor de descărcare de gestiune, eliminarea restricțiilor sau raționalizarea procedurilor de faliment [9]. Deocamdată, *niciun stat membru nu a stabilit încă o strategie globală pentru o politică de a doua șansă.*

În data de 23 martie 2016 au fost lansate consultații publice privind inițiativa Comisiei cu referire la abordarea insolvenței. Principalele acte juridice și alte documente conexe, care descriu diferite aspecte și implicații privind insolvența și eșecurile afacerilor sunt:

- Recomandarea CE privind o nouă abordare a eșecului în afaceri și a insolvenței (C(2014) 1500 final,

12.03.2014), care prevede o limită de 3 ani pentru descărcarea de gestiune;

- Evaluarea din anul 2015 a punerii în aplicare a Recomandării Comisiei din 12.03.2014 privind o nouă abordare a eșecului în afaceri și a insolvenței;

- Regulamentul privind procedurile de insolvență (nr. 848/2015/UE din 20 mai 2015), care a înlocuit, începând cu luna iunie 2017, Regulamentul nr. 1346/2000 privind insolvența.

Punerea în aplicare a Recomandării Comisiei din 12 martie 2014 privind o nouă abordare a eșecului și a insolvenței în afaceri include chestiunea reabilitării după faliment și furnizarea celei de-a doua șanse pentru antreprenorii cinstiți. Încurajarea spiritului antreprenorial continuu, chiar și după eșec, în cazul în care eșecul nu este fraudulos, este considerat esențial pentru sănătatea economiilor statelor membre și funcționarea eficientă a pieței interne [7]. Recomandarea a urmărit obiectivul de a garanta întreprinderilor viabile, dar care se confruntă cu dificultăți financiare (în stadiu incipient), cu sprijinul cadrului național în materie de insolvență, posibilitatea de a-și reorganiza afacerile pentru a evita falimentul, stabilind standarde minime referitor la cadrele preventive de restructurare și descărcarea de datorii a antreprenorilor în faliment.

Consiliul de Competitivitate a invitat statele membre să limiteze timpul de descărcare de obligații și recuperarea datoriilor pentru antreprenorii onești care au dat faliment la maximum 3 ani până în anul 2013. De asemenea, acest fapt a fost menționat și în Planul de Acțiuni Antreprenoriat 2020.

Aceste obiective sunt reflectate și în Recomandarea sus-menționată (CE din 12 martie 2014), care prevede următoarele [13]:

- descărcarea integrală de datorii după o perioadă maximă de 3 ani, începând cu:
 - a) ”în cazul unei proceduri care se încheie cu lichidarea activelor debitorului, data la care instanța s-a pronunțat în ceea ce privește cererea de deschidere a procedurii de faliment”;
 - b) ”în cazul unei proceduri care include un plan de rambursare, data la care a început executarea planului de rambursare”;
- nu este nevoie, ca antreprenorii să se adreseze din nou unei instanțe pentru a fi descărcați de datorii;
- necesitatea unor dispoziții mai stricte în circumstanțe specifice, pentru descurajarea antreprenorilor neonești sau care au acționat cu rea-credință, antreprenorilor care nu respectă un plan de rambursare sau alte obligații care vizează interesele creditorilor;
- protejarea mijloacelor de trai ale întreprinzătorului.

Problematika falimentului și oferirea celei de a doua șanse a fost discutată și în cadrul conferințelor. Astfel, în iunie 2015 la Bruxelles, Direcția Generală pentru Piața Internă, Industrie, IMM-uri și Antreprenoriat a CE a organizat conferința ”Învățarea din eșec - falimentul și a doua șansă pentru antreprenorii onești”, la care au fost puse în discuție următoarele subiecte: cadrul juridic al culturii de salvare în Europa; educația antreprenorială - pregătirea pentru eșec; accesul la finanțare pentru o a doua șansă; abordarea eșecului în alte domenii; servicii de asistență / consultanță pentru antreprenorii care nu au reușit; lecțiile învățate din eșec și al doilea început - marturii ale antreprenorilor.

Evenimentele dedicate diseminării experiențelor antreprenorilor care au suferit un eșec în afaceri sunt organizate în mai multe state ale lumii. Spre exemplu, în anul 2009 în San Francisco a fost organizată conferința *FailCon*, o conferință dedicată antreprenorilor, investitorilor, dezvoltatorilor și designerilor care doresc să studieze și să împărtășească greșelile lor din activitatea antreprenorială. Datorită împărtășirii experiențelor sale, antreprenorii conștientizează că nu sunt singurii care au o astfel de experiență și că se pot re-motiva pentru a începe din nou o afacere. Această conferință este atât de populară încât este organizată în multe țări din întreaga lume.

Pornind de la aceeași stare de spirit ca și conferința *FailCon*, în Belgia, de asemenea, este organizată o conferință dedicată revenirii după eșec - *Failing forward*. Antreprenorii experimentați mărturisesc dificultățile pe care le-au întâmpinat și lecțiile învățate pentru a elimina stigmatul asociat cu eșecul în afaceri din Belgia și Europa.

O altă conferință care a luat amploare în multe state ale lumii este *Fuckup Nights*, care reprezintă o serie de mișcări și evenimente globale care au ca scop împărtășirea experiențelor despre eșecul profesional. Această mișcare s-a născut în Mexic în 2012 și s-a răspândit pe toate continentele. În fiecare seară, între trei și patru antreprenori își împărtășesc experiența cu o mulțime de oameni. Ei își spun povestea lor în șapte minute și pot folosi până la zece imagini. După fiecare mărturie, este oferită o sesiune de întrebări și răspunsuri. Aceste evenimente se bucură de un mare succes în rândul antreprenorilor. *În Republica Moldova pentru prima dată un astfel de eveniment a fost organizat la 04 august 2017.*

Statisticile arată că, una din cauzele majorității falimentelor (96%) sunt plățile întârziate sau alte

probleme obiective - cu alte cuvinte, "eșecuri oneste", fără nici o fraudă din partea întreprinzătorului [10]. Alte cercetări indică asupra faptului, că din toate încetările de activitate ale afacerilor, falimentele reprezintă aproximativ 15%, dintre care numai 4-6% sunt falimente frauduloase [9].

Potrivit unui studiu, în care au fost efectuate interviuri cu antreprenorii (12 interviuri cu antreprenorii din Elveția, Spania, Grecia, Franța, Irlanda, Ungaria, Marea Britanie), care fie și-au închis voluntar afacerea pentru că nu reușeau să facă față, fie au suferit o încetare involuntară a afacerii și au reluat ulterior afacerea, au fost identificate principalele cauze ale eșecului și provocările cu care se confruntă antreprenorii în lansarea unei noi afaceri, după ce au suferit un eșec. Printre cele mai frecvente cauze de eșec, antreprenorii din statele membre au menționat următoarele [8]:

- criza financiară;
- cererea insuficientă pentru produsele/serviciile oferite, datorită fie prețurilor, fie problemelor fundamentale legate de proiectarea produsului;
- problemele de finanțare, care variază de la timpul necesar atragerii investitorilor și, în general, la capacitatea de a atrage și de a menține investiții suficiente.

În ceea ce privește procedura de insolvență, respondenții au criticat atât lipsa de transparență, cât și timpul necesar procedurii de faliment. De asemenea, au menționat taxe neașteptate și dificultăți în relația cu băncile și administratorii judiciari. Totodată, întreprinzătorii au indicat asupra dificultăților în accesarea finanțării în timpul falimentului și o sugestie comună de îmbunătățire a fost aceea că ar trebui să se acorde mai multă finanțare antreprenorilor [8].

Întreprinzătorii sunt totuși tratați de mai multe legi de faliment ca și cum ar fi frauduloși, trebuind să treacă prin proceduri complexe înainte ca aceștia să poată fi descărcați de datorii. În unele state membre, procedura poate dura atât de mult încât antreprenorii nu vor iniția o altă afacere. În unele cazuri, li se poate interzice în mod legal să înceapă o nouă afacere pentru o perioadă mai lungă de timp sau pentru întreaga durată a vieții [14].

Potrivit unui studiu, unele țări au avut deja în anul 2015 o perioadă de descărcare de gestiune mai mică de 3 ani și, în unele cazuri, perioada era chiar de un an sau mai puțin. Acesta este cazul Belgiei (mai puțin de 1 an), Bulgariei (1 an), Danemarcei (3 ani), Estoniei (3 ani), Franței (3 ani), Irlandei (3 ani), Letoniei (3 ani), Olandei (3 ani), Poloniei (1 an), Slovaciei (3 ani) și Regatului Unit (1 an). În schimb, într-un număr de țări, întreprinzătorii în stare de faliment nu au posibilitatea de a-și schimba în cele din urmă statutul de faliment (Cipru, Grecia, Ungaria, Italia, Lituania, Malta, Portugalia și România), deoarece nu există descărcare de gestiune [8].

Principalele abordări privind îmbunătățirea posibilităților pentru antreprenorii, care se confruntă cu dificultăți financiare, se află în stare de insolvabilitate sau au dat faliment, de a beneficia în mod rapid de o a doua șansă, utilizate în statele UE.

Există diferite abordări care vizează definirea procedurii de faliment. Spre exemplu, în anul 2011, potrivit raportului Grupului de Experți, procedura de faliment, în sensul său larg, este alcătuită din următoarele 4 domenii: 1) prevenirea falimentului (sisteme de avertizare timpurie, mecanisme de sprijin), 2) proceduri extrajudiciare, 3) proceduri judiciare, 4) tratarea antreprenorului după faliment și a doua șansă [1].

Pe de altă parte, potrivit raportului [15], procedura de faliment include etape similare, însă procedurile extrajudiciare nu sunt privite ca etapă separată, dar sunt prezentate ca o parte componentă a etapei de prevenire, deoarece au în mod clar drept scop soluționarea problemelor financiare și prevenirea falimentului.

Astfel, potrivit aceluiași raport, procesul de faliment, poate fi divizat în 2 etape mari:

I etapă – etapa de prevenire, care include 2 faze:

- Măsuri de prevenire (sisteme de avertizare timpurie, campanii de prevenire vizând evitarea, identificarea și soluționarea curențelor financiare la o etapă timpurie);
- Proceduri de supraviețuire (proceduri extrajudiciare, acorduri cu creditorii, proceduri standard de decontare, medierea, planuri de rambursare a impozitelor).

A II-a etapă – a doua șansă, care include 2 faze:

- Proceduri de faliment (descărcare de gestiune);
- Oferirea celei de a doua șanse (acces la finanțare, training).

Comunicarea CE din 2007 privind "Depășirea stigmatizării eșecului afacerilor" menționează că eșecul afacerilor este inerent companiilor dinamice și, prin urmare, autoritățile ar trebui să acorde mijloace financiare suficiente unor inițiative noi, eliminând obstacolele din calea schemelor de finanțare publică pentru antreprenorii care doresc să se relanseze în afaceri [15].

În urma consultării publice, Comisia Europeană a lansat, în martie 2014, un set de principii comune pentru procedurile naționale de insolvență în vederea facilitării reorganizării întreprinderilor, inclusiv:

- Facilitarea reorganizării afacerilor cu dificultăți financiare la etapa incipientă;
- De a permite debitorilor să-și restructureze afacerile fără a fi nevoie să recurgă la procedurile judiciare;
- Întreprinderile care se confruntă cu dificultăți financiare pot să solicite un răgaz temporar pentru a adopta un plan de restructurare înainte ca creditorii să lanseze proceduri de executare.

Potrivit unor studii empirice legile privind falimentul care sunt mai prietenoase cu antreprenorii (în ceea ce privește posibilitatea obținerii descărcării de gestiune) conduc la niveluri mai ridicate de antreprenariat prin intermediul unui număr mai mare de potențiali antreprenori. O lege mai iertătoare privind falimentul oferă o asigurare parțială împotriva consecințelor eșecului și reduce pragul de toleranță la risc pentru antreprenorii care sunt mai reticenți în a-și asuma riscuri [2].

Studiile empirice din Japonia arată că o schimbare a sistemului juridic privind falimentul în favoarea celei de-a doua șanse (prin atenuarea consecințelor eșecului) încurajează activitatea antreprenorială. De asemenea, aceste studii arată că diminuarea riscului atrage antreprenorii cu studii superioare, experiența anterioară și, în general, mai calificați. Iar aceasta, la rândul său, are ca rezultat formarea unor companii cu performanțe mai bune [5].

Oferirea celei de a doua șanse este, de asemenea, limitată de procedurile de faliment îndelungate și costisitoare. Procesele mai rapide pentru întreprinzătorii onești sunt, prin urmare, importante și acesta este un alt argument pentru diferențierea între antreprenorii onești și frauduloși. Datele Băncii Mondiale arată că există o relație între durata procedurilor de insolvență și pierderea valorii companiei [15].

Atât etapa de prevenire, cât și acordarea unei a doua șanse pot fi influențate de birourile de creditare. Aceste birouri pot funcționa ca sisteme de avertizare timpurie. Birourile de creditare joacă un rol-cheie în salvarea antreprenorilor aflați în dificultate, precum și a antreprenorilor care își reîncep activitatea antreprenorială.

Prevenirea falimentului. Prima etapă a falimentului începe în momentul în care întreprinderea întâmpină probleme financiare. La această etapă, poate fi totuși împiedicat falimentul, iar cu cât este mai rapidă detectarea și intervenția, cu atât mai mare este șansa afacerii de a supraviețui. Cu toate acestea, antreprenorii nu sunt foarte dispuși să solicite asistență externă la această etapă, deoarece le este frică că vor pierde controlul asupra afacerii lor.

Prevenirea falimentului se referă la recunoașterea timpurie a problemelor financiare, astfel încât aceste probleme să poată fi soluționate în timp, înainte de a fi luate măsuri mai costisitoare. Reorganizarea poate fi foarte costisitoare pentru IMM-uri, deoarece consilierii juridici și specialiștii în insolvență pot percepe taxe mari. Procedurile de faliment și de insolvență diferă semnificativ la nivelul statelor membre [15].

Un prim pas în vederea prevenirii falimentului este utilizarea mecanismelor de avertizare timpurie, care sunt instrumente de anticipare pentru a afla dacă o companie se va confrunta cu dificultăți financiare în perioada următoare. Aceste instrumente nu soluționează problemele, dar ajută companiile să le identifice. Printre exemple de sisteme de avertizare timpurie existente în statele membre ale UE pot fi menționate [15]:

- Autoteste interne (chestionare on-line pentru antreprenori, care au ca scop identificarea riscului de eșec);
- Centre de apel care oferă răspunsuri antreprenorilor care se tem de eșec;
- Scoruri de credit, analize financiare sau teste de stres.

Au fost identificate un șir de *măsuri la etapa inițială de apariție a problemelor*, aplicate în statele membre pentru a preveni falimentul, printre care se numără [15]:

- Campanii de informare (Austria, Islanda, Polonia, Portugalia);
- Site-uri, pagini online care oferă informație privind prevenirea (Malta, Olanda, Norvegia, Slovacia);
- Avertizare timpurie (în baza contabilității, băncilor) (Belgia, Franța, Spania);
- Trening (Luxemburg, Polonia);
- Avertizare automată (Estonia).

Un exemplu de campanie de informare îl prezintă Centrul Întreprinderilor aflate în Dificultate din Belgia, care organizează întâlniri permanente cu entitățile locale (municipalități, centre de afaceri etc.) pentru a aborda în mod pro-activ IMM-urile, în loc să le aștepte ca acestea să solicite ajutor [15].

La etapa de prevenire, în statele membre au fost identificate și un șir de *măsuri menite să soluționeze*

problemele financiare, care au un impact negativ asupra bunei funcționări a unei companii. Astfel, potrivit raportului principalele măsuri identificate la etapa de prevenire, având ca scop soluționarea problemelor financiare, se rezumă la [15]:

- Consultanță gratuită sau contra plată (Danemarca, Finlanda, Germania, Malta, Suedia)
- Servicii juridice și contabile gratuite sau contra plată (Belgia, Danemarca)
- Proceduri extrajudiciare înainte de faliment (inclusiv medierea) (Croatia, Estonia, Franța, Grecia, Ungaria, Islanda, Italia, Letonia, Muntenegru, Serbia, Spania, România, Marea Britanie)
- Planuri de rambursare a dobânzii (Croatia, Lituania, Muntenegru).

Măsurile utilizate la această etapă sunt mai frecvent utilizate în statele membre decât cele utilizate la etapa anterioară. Aceasta ne vorbește despre faptul că țările se concentrează mai mult pe soluționarea problemelor atunci când acestea apar, decât pe identificarea acestora când sunt încă mici.

Un exemplu bun al unei măsuri de sprijin care vizează prevenirea falimentului este aplicată în Danemarca, unde există Centrul de Avertizare Timpurie, care este un serviciu confidențial de acordare a consultanței. Companiile aflate în dificultate financiară se pot adresa la acest Centru, iar un consultant în avertizare timpurie examinează situația și oferă o primă evaluare companiei [15]. Ulterior, este implicat un avocat specializat în insolvență. În cazul în care compania are șanse de supraviețuire, un voluntar din sectorul privat este implicat în acordarea suportului companiei în vederea soluționării problemelor cu care aceasta se confruntă.

Un serviciu similar de avertizare timpurie există în Finlanda, numit "Talousapu". Este un serviciu de consiliere pentru antreprenorii aflați în dificultate financiară. Serviciile sunt gratuite și sunt oferite online și prin telefon. Serviciile de îmbunătățire a situației financiare a companiei sunt furnizate de 20 de experți specializați. Începând cu anul 2014, acest serviciu este finanțat integral de guvernul finlandez, anterior acesta era finanțat din fondurile publice și parțial din fondurile private [15].

Proceduri extrajudiciare. Când este prea târziu pentru a soluționa problemele financiare inițiale, companiile ar putea fi nevoite să se reorganizeze. Cu toate acestea, în astfel de perioade, companiile și, în special, IMM-urile nu își pot permite un proces lung de restructurare, cu ajutorul unor consultanți externi, care percep taxe considerabile. Pe lângă instanță, există proceduri care se desfășoară în afara instanței, mai puțin costisitoare, mai simple și, adesea, mai rapide, pentru restructurare și soluționarea problemelor cu creditorii.

În procedurile extrajudiciare, creditorii afectați și debitorul încearcă să ajungă la un acord voluntar pentru recuperarea creanțelor (cu sau fără garanții din partea debitorului) pentru a permite întreprinderii să supraviețuiască în continuare [4]. Aceasta ar putea lua forma modificării orarului de rambursare a datoriilor sau chiar a diminuării volumului total al datoriei.

Există două tipuri de soluționare extrajudiciară: o modalitate contractuală, care este un contract între debitor și creditorii săi pentru reeșalonarea datoriilor și proceduri îmbunătățite. În cel de-al doilea caz, contractul este completat de negociere voluntară, de mediere sau de soluționare informală a litigiilor. Acest lucru ar putea fi necesar pentru cazurile în care există o problemă de coordonare datorată unui număr mare de actori heterogeni [15].

Măsuri pentru oferirea celei de a doua șanse

Etapa de "post-faliment și a doua șansă" este recomandată de raportul Grupului de experți pentru anul 2011 drept cel de-al doilea domeniu de intervenție prioritar pentru factorii de decizie ai UE de a sprijini IMM-urile. A doua șansă înseamnă că antreprenorii care au falimentat sau au renunțat la activitățile lor antreprenoriale să-și reînceapă activitatea. Potrivit unor studii [3] există dovezi că în statele care favorizează posibilitatea celei de-a doua șanse, nivelul de antreprenariat este mult mai ridicat.

Există mai multe măsuri identificate în statele membre care urmează falimentul. Aceste măsuri pot influența complexitatea și durata procedurilor de descărcare de gestiune și în ce condiții un antreprenor poate să-și reia activitatea. Au fost identificate următoarele proceduri [15]:

- Proceduri de recuperare (Bulgaria, Spania);
- Eforturi de simplificare sau scurtare a descărcării (Cipru, Republica Cehă, Irlanda, Danemarca, Italia);
- Antreprenorii onești nu trebuie să se confrunte cu consecințe financiare (România);
- Posibilitatea de a păstra elementele necesare unei noi afaceri (Slovenia);
- Asistență în negocierea datoriei (Franța);
- Servicii de consultanță privind procedurile de descărcare de gestiune (Belgia, Slovacia).

Doar în Slovenia sunt implementate 2 măsuri care ar permite companiei de a păstra elementele necesare unei noi afaceri. În Slovenia, întreprinzătorii onești în stare de insolvență pot solicita instanței să li se lase activele necesare pentru a începe o nouă afacere.

De regulă, întreprinzătorii pot întâmpina dificultăți de a se elibera de datorii și apoi de a reîncepe afacerea. De obicei, datoriile rămase vor exista și după închiderea procedurii de insolvență: în cazul în care debitorul este o persoană fizică, el rămâne responsabil pentru ele. În cazul răspunderii personale, creditorii își pot recupera datoriile rămase prin sechestrarea activelor personale ale debitorului. Cu toate acestea, în cazul în care activele personale ale antreprenorului nu sunt suficiente, uneori este posibilă reducerea datoriilor. Pentru antreprenorii onești, este posibil elaborarea unui plan de rambursare a datoriilor în țări precum: Portugalia, Ungaria sau Finlanda. În Belgia, Irlanda sau Marea Britanie, aceste țări beneficiază în mod automat de descărcarea de gestiune [9].

În ceea ce privește ultima etapă, și anume, acordarea celei de-a doua șanse, la nivelul statelor membre au fost identificate câteva măsuri [15]:

- Accesul egal la finanțarea unei noi afaceri (Belgia, Islanda, Franța, Germania, Olanda, Lituania, Malta, Portugalia, Spania, Suedia);
- Asistență cu acces la finanțare (Irlanda);
- Ghidare pentru antreprenorii care doresc să relanseze afacerea (Germania);
- Creșterea gradului de conștientizare (Croatia, Franța, Germania, Lituania);
- Eforturi privind anularea unei înregistrări într-o bază de date publică (Franța);
- Antreprenorul poate să înceapă o nouă afacere chiar și în cursul procedurilor de faliment (Malta, Slovenia, Marea Britanie);
- Coaching și educație pentru cea de-a doua șansă (Germania, Belgia, Luxemburg).

Un rol important în schimbarea percepției față de afacerile care au eșuat, îl are încurajarea directă a antreprenorilor prin recunoașterea publică prin acordarea unor premii. Spre exemplu, în Germania se acordă un premiu ”START” cu o categorie numită ”RESTART”. Acest premiu este sponsorizat de două bănci și de o agenție regională, și este acordat antreprenorilor onești care au învățat din eșecul afacerilor și au reușit să își înceapă a doua activitate de business.

În Saxonia (Germania), IMM-urile care își demonstrează capacitatea de reorganizare în cadrul procedurii de insolvență pot obține finanțare de la Banca de Dezvoltare Publică din Saxonia în vederea elaborării unui plan de insolvență, continuarea activității și reînceperea activității după ce procedurile de insolvență au fost închise [9].

Asociația franceză Re-créer, creată în 1999 cu susținerea Camerei de Comerț și Industrie a Franței și a Asociației franceze a bancherilor, se implică activ la sporirea încrederii antreprenorilor care au suferit eșecuri în afaceri și au relansat afacerea. Asociația organizează, în fiecare an, întâlniri cu antreprenorii care se confruntă cu dificultăți și izolare, pentru a face schimb de experiențe, a se ajuta reciproc să revină după un eșec. Această întâlnire are loc cu antreprenorii care au trecut deja prin astfel de dificultăți și care îi pot sprijini și sfătui pe antreprenorii care sunt în aceeași situație.

Asociația propune două tipuri de susținere [12]:

- Ascultarea telefonică: persoana contactează asociația prin intermediul site-ului web. Aceasta la rândul ei este recontactată în următoarele ore de către un respondent, care este un fost conducător pensionat benevol, cu mandat de consultant. Scopul său este de a identifica problema reală, de a răspunde la întrebări urgente, de a informa.

- Un atelier de schimb și experiență, organizat o dată la două luni de foști directori care au trecut prin măsuri de lichidare, reorganizare sau de salvagardare. În cadrul atelierului au loc schimb de opinii cu directorii de întreprinderi aflate în criză sau recuperare și se ajută reciproc pentru a face față momentelor dificile în activitatea antreprenorială. Caracteristic pentru aceste întruniri sunt: confidențialitatea, bunăvoința și ascultarea, fapt care le permite să-și precizeze nevoile cu scopul de a-și reveni mai rapid.

Cele mai multe măsuri pentru oferirea celei de-a doua șanse sunt implementate în Germania, urmată de Franța și Lituania. În Belgia, sunt asociații care oferă îndrumare gratuită pentru relansarea unei afaceri. În Germania antreprenorii pot obține suport financiar pentru a angaja un consultant.

În multe țări europene, după descărcarea de gestiune, antreprenorii onești nu sunt discriminați în ceea ce privește accesul la finanțare și subvenții publice.

Spre exemplu, în Belgia, antreprenorilor care doresc să se lanseze din nou în afaceri, le este pus la dispoziție un instrument financiar mixt, iar în Franța asociația ”Inițiativa Franței” contribuie la finanțarea

creatorilor și a antreprenorilor aflați în dificultate. În Marea Britanie sau Malta, orice datorii sunt asociate numai cu compania și, prin urmare, o persoană poate începe o altă afacere, chiar dacă este implicată în procedurile de faliment. În Franța, organizațiile publice ajută direct antreprenorii în negocierile lor în materie de datorie [15].

Un sistem funcțional, care ar favoriza ”a doua șansă”, ar putea fi caracterizat prin următoarele elemente [8]:

- finalizarea procedurilor legale pentru lichidarea afacerii în cazul falimentului ne-fraudulos în decurs de un an;
- descărcarea de gestiune în cel mult trei ani în cazul antreprenorilor cinstiți;
- condiții de joc echitabile între începători și cei care doresc să-și relanseze afacerea;
- programe și politici de informare și comunicare care vizează eliminarea stigmatizării eșecului în cazul falimentului nefraudulos.

Pentru Republica Moldova, susținerea celei de-a doua șanse este imperioasă, având în vedere condițiile mai puțin prielnice ale mediului de afaceri și numărul important de antreprenori ”constrânși”, care nu au avut posibilitatea de a găsi o altă sursă de venit. Autorii lucrării au fost implicați în efectuarea interviurilor cu antreprenorii, care au permis de a identifica un șir de bariere, cu care se confruntă micii antreprenori, orientați spre obținerea celei de-a doua șanse în afaceri. Printre principalele obstacole pe care le întâmpină antreprenorii în cadrul afacerii noi/restructurate, au fost menționate [11]:

- Insuficiența finanțării, legate de afacerea precedentă, condiționată, în mare parte de datoria continuă a întreprinderilor debitoare, accesul limitat la credite, etc.;
- calificarea insuficientă a angajaților, precum și incompetența managerilor de top în domeniul managementului și marketingului;
- probleme de ordin psihologic, ce țin de lipsa înțelegerii din partea familiei/rudelor; ”stigmatizarea eșecului”, percepția antreprenorului în stare de faliment ca nefiind onest; insuficiența/lipsa susținerii din partea partenerilor de afaceri.

Concluzii și propuneri

Cercetările efectuate au permis generalizarea și sistematizarea abordărilor principale ale politicii de susținere a antreprenorilor, care au dat faliment, de a le oferi posibilități de a beneficia în mod rapid de o a doua șansă la nivelul UE, precum și elaborarea unor concluzii și propuneri relevante pentru Republica Moldova:

- În multe țări ale UE există un angajament politic la nivelul autorităților naționale și regionale de a aborda problema eșecului afacerilor și de a promova a doua șansă. Urmare a planurilor de reformare a legislației naționale privind insolvența s-au înregistrat progrese în îmbunătățirea legislației: multe state au luat măsuri pentru reducerea perioadelor de descărcare de gestiune, eliminarea restricțiilor sau raționalizarea procedurilor de faliment.

• Printre măsurile întâlnite cel mai frecvent la etapa de prevenire se numără campanii de informare, portaluri online, sisteme de avertizare timpurie.

- În ceea ce privește acordarea celei de-a doua șanse, la nivelul statelor membre au fost identificate câteva măsuri: accesul egal la finanțarea unei noi afaceri; asistență cu acces la finanțare; ghidare pentru antreprenorii care doresc să relanseze afacerea; creșterea gradului de conștientizare; eforturi privind anularea unei înregistrări într-o bază de date publică; coaching și educație pentru cea de-a doua șansă.

• În UE, publicul larg percepe falimentul ca fiind o afacere penală, indiferent de cauză. Mass-media poate avea un impact pozitiv în îmbunătățirea imaginii antreprenorilor care au dat faliment și contribui la diseminarea beneficiilor pe care societatea noastră le poate obține din experiențele antreprenorilor care au eșuat.

• Dat fiind faptul că în societate este încă prezentă stigmatizarea eșecului în afaceri, proprietarii multor IMM-uri, care se confruntă cu dificultăți financiare își ascund problemele până când este prea târziu. Pentru a evita falimentul acțiunea în timp util este esențială. Acesta este motivul pentru care sistemele juridice din țări precum: Franța, Estonia, Spania, Malta sau Italia preferă mai degrabă restructurarea companiei și continuitatea activității, decât insolabilitatea acesteia.

• E imperios ca suportul acordat întreprinderilor aflate în dificultate să fie accesibil, deoarece întreprinderile care se confruntă cu dificultăți financiare nu își pot permite servicii de consultanță costisitoare.

Bibliografie

1. A second chance for entrepreneurs: prevention of bankruptcy, simplification of bankruptcy procedures and support for a fresh start. European Commission, 2011. [Accesat 03.03.2018]. Disponibil: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:urnbVXbLjmEJ:ec.europa.eu/DocsRoom/documents/10451/attachments/1/translations/en/renditions/n+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=md&client=firefox-b>
2. ARMOUR, J. and CUMMING, D. Bankruptcy Law and Entrepreneurship. In: American Law and Economics Review, V10 N2, 2008, pp.303-350
3. BURCHELL, B.J. and HUGHES, A. The stigma of failure: An international comparison of failure tolerance and second chancing. Centre for Business Research, Working paper 334, 2006
4. CALOIROU, C., FRAGOZIDIS, K., HOUDARD-DUVAL, E., PERRIN-BOULONNE, H. Business Dynamics: Start-ups, Business Transfers and Bankruptcy. PLANET S.A., CCIP, DTI and GFA, Published in 2011 by the European Commission, DG Enterprise and Industry
5. EBERHART, R., et al. Failure is an Option: Failure Barriers and New Firm Performance. Working paper. 2012
6. Gândiți mai întâi la scară mică: Prioritate pentru IMM-uri un „Small Business Act” pentru Europa. Comunicarea Comisiei către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. [Accesat 03.03.2018]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:52008DC0394>
7. McCORMACK, Gerard, KEAY, Andrew, BROWN, Sarah and DAHLGREEN, Judith. Study on a new approach to business failure and insolvency. Comparative legal analysis of the Member States’ relevant provisions and practices. European Union, 2016. [Accesat 03.03.2018]. Disponibil: https://www.cak.cz/assets/pro-advokaty/mezinarodni-vztahy/insolvency_study_2016_final_en.pdf
8. MULLER, Patrice, DEVNANI, Shaan, JENNA, Julius, GAGLIARDI, Dimitri and MARZOCCHI, Chiara. Annual Report on European SMEs 2015/2016. [Accesat 03.03.2018]. Disponibil: https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/annual_report_-_eu_smes_2015-16.pdf
9. Overcoming the stigma of business failure – for a second chance policy: Implementing the Lisbon Partnership for Growth and Jobs. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2007. [Accesat 03.03.2018]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2007:0584:FIN>
10. Planul de Acțiune Antreprenoriat 2020. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, 2012. [Accesat 03.03.2018]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/ro/TXT/?uri=CELEX%3A52012DC0795>
11. Perfecționarea politicii de susținere a IMM-urilor în Republica Moldova: îmbunătățirea posibilităților pentru antreprenorii, care au dat faliment și pot beneficia în mod rapid de o a doua șansă - raport științific. / Institutul Național de Cercetări Economice.; cond. proiect Aculai E. – Chișinău, 2018. – 290 p. – № 15.817.06.05A.
12. RE CREER: une écoute post-faillite. [Accesat 03.03.2018]. Disponibil: <http://www.dirigeant.fr/011-1441-RE-CREER-une-ecoute-post-faillite.html>
13. Recomandarea Comisiei din 12 martie 2014 privind o nouă abordare a eșecului în afaceri și a insolvenței. Comisia Europeană, 2014. [Accesat 03.03.2018]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32014H0135>
14. The Second chance entrepreneurs alliance (seal) toolkit. University of Szczecin, 2014. [Accesat 03.03.2018]. Disponibil: <http://www.valueoffailure.com/wp-content/uploads/2016/03/toolkit-en.pdf>
15. WYMENGA, Paul, GLOSER, Jakub, BEZEGOVA, Edita, BESSELING, Corine, Bankruptcy and second chance for honest bankrupt entrepreneurs. Final report. ECORYS. 2014. [Accesat 03.03.2018]. Disponibil: http://www.eea.gr/system/uploads/asset/data/9042/Bankruptcy_and_second_chance_for_honest_bankrupt_entrepreneurs_FINAL_REPORT.pdf